

OBBERLÄNDIER SÁNDOR*

Az Állami Közép Ipartanodától a Bánki Donát Műszaki Főiskoláig

AZ ALAPÍTÁS TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEI

Mint annyi reformfolyamat, az iskola alapításának igénye és gondolata a 19. század első felében született. Ebben az időben Ausztriával való politikai kapcsolata miatt az ország ipara elmaradott volt. Az ipart fejlesztendő, felmerült a közép- és felsőfokú műszaki szakoktatás megteremtésének szükségessége. Már az 1825/27. évi valamint az 1836. évi országgyűlés javasolta szakiskolák, politechnikai intézetek, valamint műegyetem létesítését, ezek azonban a királyi válasz után sajnos elmaradtak. 1838-ban és 41-ben egy haladó szellemű egri rajztanár, *Joó János* ipari szaklappal és szakkönyvvel próbálja felrázni, segíteni korának ipari fejlődését, de mint ő maga helyesen látja, próbálkozása „időnek előtti”. Az első igazán hatásos cikk a Pesti Hírlapban jelenik meg 1841-ben *Almási Balogh Pál* tollából. Ez, a külhoni példák alapján az ipar fejlesztésének szükségességét, az ismeretterjesztés fontosságát, az ipari oktatás megvalósítását taglalja. A cikk hatására már 1841 novemberében megalakítják *Batthyány Lajos* és *Kossuth Lajos* vezetésével az Iparegyletet, melynek célja a kézműves és iparos osztály felemelése és felvirágoztatása. 1845–48 között inas-iskolákat alakítanak és ismeretterjesztő előadásokat szerveznek. Még 1841-ben megjelenik *Vállas Antal* műve, melyben bécsi és párizsi mintára, hazai műegyetem alapítására tesz javaslatot. Az intézet, a József Ipartanoda, 1846-ban nyílik meg, majd 1856-ban kap egyetemi rangot. A fejlődést azonban az 1848/49-es szabadságharc megállította olyannyira, hogy 1850-ben az Iparegyesületet is feloszlatták és ezzel a magyar ipar, valamint az iparoktatás ügye a kiegyezésig háttérbe szorult. 1867-ben újjáalakult az Iparegyesület, mely céljául tűzte ki új iparos nemzedék kiművelését, az iparoktatás fejlesztését, a szakirodalom megteremtését. Ezt egyébként az ebben az időben gyors fejlődésnek indult hazai gyáripár is erősen igényelte.

AZ ALAPÍTÁS KÖRÜLMÉNYEI

A középfokú ipariskola eszmei atyja *Eötvös József* vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Minisztersége idején *Szakkay József* főreál-iskolai tanárt külföldi tanulmányútra küldi, ki hazatérve Kassán igen sikeres ipartanodát hoz létre. A gyáripár szakemberhiánya és a kézműipar alacsony színvonala szükségessé teszi egy fővárosi mintaiskola létesítését, melyben előmunkások és művezetők képzését valósítanák meg. E tervét *Eötvös József* már nem tuta megvalósítani, de halála után

* 1213 Budapest, Lankás utca 19. Telefon: 277-8992

munkáját *Trefort Ágoston* folytatta, kinek a nevéhez fűződik a Közép Ipartanoda és a Technológiai Iparmúzeum létrehozása. *Trefort* megbízta *Gönczi Pál* miniszteri tanácsost és *Stoczek József* műegyetemi tanárt az intézet tantervének és szervezeti szabályzatának kidolgozásával. A felterjesztést 1877-ben *Trefort* jóváhagyta, majd épületbérlet, berendezés, igazgató és tanárok kinevezése után az első tanév megnyitását 1879-re tűzték ki. 1879 októberében közhírré teszik az Állami Közép Ipartanoda megnyitását, mely intézetben építészeti, gépészeti és gyáripari szakokon a nagyipar számára előmunkások és művezetők képzését végzik. Az intézetbe jó osztályzatú, végzett ipari tanulókat, négy polgárit vagy középtanodát jól végzett tanulókat, vagy külön vizsgát tett iparossegédeket iskoláztak be.

1879. december 8-án a Bodzafa utca 28. szám alatt (ma Somogyi Béla utca 28.) ünnepélyesen megnyitják az iskolát *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter beszédével. Az első csonka év húsz tanuló képzésével indul, majd a következő években a tananyag bővítése, a növekvő igények szerinti átalakítása következik. Az iskolát miniszteri körlevél és az intézet saját maga is népszerűsíti, ennek köszönhetően 1889-re a létszám megtízszereződik.

Trefort Ágoston, a Közép Ipartanoda mellett egy másik intézményt is létrehozott, a Technológiai Iparmúzeumot. Az Iparegylet 1879-ben kezdeményezte az Iparmúzeum létrehozását, mely az 1882-es alakuló ülés után 1883 nyarán meg is nyílt.

A Technológiai Iparmúzeum feladata és eszközei a következők voltak:

- szerszám és gépraktár az iparosok gyakorlati továbbképzésére,
- mintatár fa és fémipari nyersanyagok, féltermékek és iparcikkek ismertetésére,
- rajztermek az iparosok rajz és tervezés oktatására,
- rajzgyűjtemény és könyvtár olvasóteremmel az iparosok továbbképzésére.

Az Iparmúzeum tevékenységi köre igényelte a jól képzett, sokoldalú tanári kart, mely a Közép Ipartanodánál adott volt, és ez indokolta a két intézet összevonását. *Trefort* a két intézetet egyesítette egy főigazgató irányítása alatt. Ezután időszerűvé vált a két intézet összeköltöztetése is. 1885-ben *Hauszmann Alajos* műegyetemi tanár kapott megbízást a közös épület tervezésére, melyet 1887-ben kezdtek építeni és 1889-ben nyitottak meg mai helyén, a József körút, Népszínház utca és Csokonai utca által határolt területen. Az új épület, a műhelyek és laboratóriumok felszereltsége a korabeli krónika tanúsága szerint, európai szinten is a legjobbnak és a legkorszerűbbnek volt tekinthető. Az új épület, a közös igazgatás meghozta eredményét, az egyre gyarapodó múzeumi gyűjtemény az oktatást szolgálta, a tanári kar az iparmúzeumi munkát segítette. Érdemes megemlíteni a két intézet összefonódását, a köznyelvben együttesen Technológiának nevezték őket. Az intézmény országos és nemzetközi hírnévre szert tett tanárai, *Petrik Lajos*, *Jaloviczky Géza*, *Arany Dániel*, *Edvi Illés Aladár*, *Faragó Ödön*, *Lencz Ödön*, *Klemp Gusztáv* és még sokan mások, nagyban segítették az ország iparának fejlődését, az ipari szakirodalom kialakulását. Az iskola fejlődését a létszám nagymérvű gyarapodása és az ipar igényeihez alkalmazkodó újabb tantervek jelentették. 1881–82-ben az iskolát Magyar Királyi Állami Ipariskolaként tartják nyilván és az a megtiszteltetés éri, hogy *I. Ferenc József* személyesen meglátogatja. Az iskola sikereit bizonyították és hírnevét öregbítették az 1885-ös országos, majd az 1886-os millenniumi kiállításon elért eredményei. Kimagasló sikert arattak az iskola tanárai és diákjai az 1900-as párizsi és az 1906-os milánói világkiállításon is. Az intézet irányítását 1896-ban a Kereskedelemügyi Minisztérium veszi át és jelentős anyagi eszközökkel növeli felszereltségét. 1898-ban újabb tanterv, szervezeti és működési szabályzat módosítás után az intézet Állami Felső Ipariskola címet kap. Az iskola megfogalmazott feladata: a gyáripar, a közlekedés és mezőgazdaság számára gépészeket, vegyészeket, művezetőket, előmunkásokat és olyan szakembereket képezni, akik később önálló iparosokká, ipartelepek, gyárak vezetőivé, valamint a hazai fém-, vas- és faipar különböző ágazataiban mesterekké válhatnak. A megnövekedett követelmények és a hallgatói létszám növekedése a Csokonai utcai műhelyek bővítését és átépítését tették szükségessé, a helyszűke azonban egyre nehezebb helyzetet teremtett. 1898-ban kiválik az építész szakosztály, 1912-ben a vegyészeti szakosztály lesz önálló. A további tagozódás később is folytatódik, hiszen önálló lesz 1942-ben a faipari, 1950-ben az épületgépészeti, 1951-ben a malomipari tagozat is.

Visszatérve a századfordulóhoz, a nagy hallgatói létszám, az Iparmúzeum felszaporodott feladatai, az igazgatás és oktatás leterheltsége matt a két intézet 1907-ben negyedszázados virágzó együttműködés után szétválak. Az 1914-es év búcsúztatta az iskola első igazgatóját, *Hegedűs Károlyt*, aki 35 évig szolgálta az iparoktatást, viselte szívén a gyakorlati szakemberképzést. 1914 és 1918 között az iskola műhelyeiben a hadiipar számára lövedékeket készítettek, valamint az országban először itt indult be, viszonylag nagyüzemi szintén a művégtag-gyártás is. Ezen tevékenységből alakult meg 1917-ben az Amerikai úton a Művégtaggyár.

A Tanácsköztársaság idején az iskolában vezetőváltásra került sor, valamint 150 önkéntes vount be a tanulók közül. Pozitívumként kell értékelni, hogy lehetővé tették a Felső Ipariskolát végzetek egyetemi továbbtanulását és tervezték pedagógiai továbbképzésüket a szakoktatásban való részvételük céljából. A Tanácsköztársaság bukása után ezek a gondolatok nem valósultak meg, több hallgató nem nyert felvételt, illetve nem folytathatta tanulmányait, és néhány tanárt is elbocsátottak.

Az 1920-as évektől erős hanyatlás mutatkozott a tanintézet életében. A jelentkezők száma fogyott, az állami támogatás egyre kevesebb lett, a gépek korszerűtlenek, elavultak voltak. Az intézet önálló vállalkozásokkal, tanfolyamok szervezésével és alapítványi támogatásokkal próbálta magát fenntartani.

1938-ban felmerült az iskola átszervezésének lehetősége középfokú, érettségivel záródó, továbbtanulásra jogosító végzettséget adó intézetté. Közbeszölt azonban a háború és így ez az átalakulás csak 1947-ben valósulhatott meg.

A háború végén, 1945 januárjában az intézetben már megkezdték az újjáépítést, a sérülések helyreállítását. Az iskola forgácsoló munkával részt vett az „Arccal a vasút felé” mozgalomban és ipari tanfolyamok támogatott beindításával részt kért az ország újjáépítésében is.

A háború után az Iparmúzeumból összevonások után a napjainkban feloszlott KERMI és az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár alakult ki.

Az iskola 1947-től többször változtatott nevet és ennek megfelelően az oktatott anyag is módosult, mígnem 1955-re kialakult az általános műveltségi és az ipari gyakorlati tananyag megfelelő aránya. A tanintézetet a szakirányú minisztérium felügyelete alá helyezték, rögzítették a technikusképzés feltételeit, a továbbtanulás lehetőségére felkészítve a tanulókat. Az iskola az 50-es években óriási fejlődésen ment keresztül, emeletráépítés, a világítás, fűtés korszerűsítése, általános belső tatarozás, a géppark és a műhelyfelszerelések korszerűsítése révén. 1954-re, 75. születésnapjára az iskola majdnem régi fényében, mintaiskolaként szerepelt. Az intézet felvette a Bánki Donát nevet, és Munka Vörös Zászló Érdemrenddel tüntették ki.

1962-ben egy kormányrendelet lehetőséget teremtett az intézet számára, hogy Felsőfokú Technikummá válhasson. A feladat az ipar, az építőipar, a közlekedés, a mezőgazdaság, a kereskedelem és az egészségügy bizonyos területei számára elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkező felsőfokú szaktechnikusok képzése. 1962-ben esti gyártói és üzemszervezői, 1963-ban nappali, 1964-ben levelező oktatás indult be. 1968-ban a felsőfokkal együtt működő középfokú oktatás megszűnik. Az intézet 7 éves fennállása alatt, fokozatosan kialakítva a felsőfokú struktúrát, készen állt az újabb átalakulásra. Ez 1969-ben következett be, az iskola Bánki Donát Gépipari Műszaki Főiskolává alakult. Az iskola új feladatai:

- a gépipari gyártás műszaki előkészítésére,
- gyártási folyamatok tervezésére,
- egyszerűbb gyártóeszközök tervezésére, gyártására,
- gyártó, szerelő üzemek vezetésére, szervezésére,
- a termelés programozására, irányítására,
- a termelést kiszolgáló üzemek irányítására és gépi berendezéseinek, üzemeltetésének irányítására alkalmas műszaki szakemberek képzése.

1969. szeptember 26-án volt a főiskola avató ünnepsége, melyen *Polinszky Károly* művelődésügyi miniszterhelyettes mondott ünnepi beszédet és méltatta a nagy hírű iskola múltját. Ekkor kezdődött a főiskola története, mely máig magában foglalja az 1979-es 100 éves és az 1994-es 25 éves főiskolai évfordulót is.